

**FOLJA TA' FATTI għal professjonisti fil-qasam tal-
kura tas-saħħa**

GENCAD

**Differenzi bejn is-sessi fil-mard tal-arterja koronarja
fl-Ewropa**

Differenzi bejn is-sessi fil-fatturi ta' riskju klassiċi

- Il-mard koronarju tal-qalb jiżviluppa 7 – 10 snin aktar tard fin-nisa meta mqabbla mal-irġiel. Globalment, aktar nisa huma affettwati, peress li huma jgħixu aktar u l-mard jiżviluppa fix-xjuħija.¹
- Il-pressjoni għolja hija aktar frekwenti fl-irġiel qabel l-età ta' 50 sena, u fin-nisa wara l-età ta' 50. Il-pressjoni għolja twassal għal aktar attacchi pupletiči u fallimenti tal-qalb fin-nisa milli fl-irġiel.^{2,3}
- Id-dijabete żżid ir-riskju ta' mard kardjovaskulari aktar fin-nisa milli fl-irġiel.^{4,5} Nisa b'dijabete u fatturi ta' riskju assoċjati huma pazjenti b'riskju għoli u jeħtieġu ġestjoni intensa u trattament.⁶
- Id-dislipidemija huwa fattur ta' riskju daqstant qawwi fin-nisa u l-irġiel. Għalhekk, it-terapija li tnaqqas il-lipidi għandha tintuża bl-istess mod f'nisa u rġiel.¹
- It-tipjip huwa relattivament riskju akbar f'nisa iżgħar milli fl-irġiel u r-rata ta' tipjip fin-nisa giet imnaqqsa aktar milli fl-irġiel.⁷

- Età
- Pressjoni għolja
- Dijabete
- Tipjip

Differenzi bejn is-sessi fil-fatturi mhux klassiċi ta' riskju

- Stat soċjoekonomiku fqir jikkontribwixxi għal divergenzi fost is-sessi fis-saħħa kardjovaskulari.^{8,9}
- Depressjoni jew stress mentali sostnut iseħħu aktar ta' spiss fin-nisa milli fl-irġiel u huma fatturi ta' riskju aktar importanti fin-nisa.^{10,11}
- Mard awtoimmuni u reumatiku jseħħu aktar ta' spiss fin-nisa u huma assoċjati b'mod frekwenti ma' mard kardjovaskulari.¹²
- Preeklampsja hija fattur ta' riskju dejjem aktar rikonoxxut fin-nisa.¹³ Nisa li jiżviluppaw preeklampsja għandhom riskju elevat ta' darbejn li jiżviluppaw mard kardjovaskulari aktar tard fil-ħajja.¹⁴⁻¹⁷
- Fatturi ġenetiċi huma importanti f'mard tal-qalb prematur f'nisa u rġiel.¹⁸
- L-impotenza hija marbuta ma' riskji metaboliċi ġenerali u tas-saħħa kardjovaskulari fl-irġiel.¹⁹
- Il-menopawsa, is-sindrome kkaratterizzat minn ċesti fl-ovarji, l-andropawsa u l-ipogonadismus huma assoċjati ma' riskju kardjovaskulari oġġla fin-nisa u l-irġiel.^{1, 13, 19, 20, 21}

- Stat soċjoekonomiku
- Stress mentali
- Mard awtoimmuni u reumatiku
- Preeklampsja
- Ormoni sesswali

Mekkaniżmi speċifiċi għall-ġeneru sesswali tal-marda

- Fl-irġiel, l-arterosklerosi ta' arterji koronarji kbar huwa l-mekkaniżmu dominanti li jwassal għal iskemija mijokardjali u infart.²²
- Nisa ta' mezz'età ta' spiss ikollhom angina pectoris u iskemija tal-mijokardju fil-preżenza ta' arterji koronarji normali. It-terminu mard tal-qalb iskemiku hu adattat għal din il-forma ta' marda.²³⁻²⁵
- Disturbi funzjonali u spażmi tal-arterji l-kbar u l-važi iżgħar (il-mikroċirkolazzjoni) tal-qalb jew žieda fid-domanda tat-tessut mijokardjali jista' jikkaġuna mard tal-qalb iskemiku, li b'mod preferenzjali jseħħ fin-nisa.^{23,25,26}

- Arterosklerosi fl-arterja koronarja l-kbira
- Mard tal-qalb iskemiku
- Mard mhux ostruttiv tal-arterja koronarja funzjonali
- Mard tal-qalb imqanqal minn stress, spażmi u dissezzjonijiet
- Mard tal-qalb fi żmien it-tqala u l-ħlas

- Mard tal-qalb imqanqal mill-istress, spażmi fl-arterja koronarja u dissezzjonijiet spontanji fl-arterja koronarja (tiċrit longitudinali fir-rita) ser jikkawżaw aktar sindromi koronarji akuti fin-nisa milli fl-irġiel.²⁷⁻³⁰
- Fit-tqala u fiż-żmien tal-ħlas, preeklampsja, kardjomijopatija marbuta mal-ħlas u dissezzjoni tal-arterja koronarja għandhom jiġu suspettati f'nisa sintomatiċi.^{29,31}

Il-Ġeneru Sesswali fil-Prevenzjoni

- In-nisa jissottovalutaw ir-riskju tagħhom għal mard kardjovaskulari u huma inqas miftuħa għal azzjonijiet preventivi mill-irġiel.²¹ L-għanijiet sekondarji ta' prevenzjoni huma bil-wisq inqas miksuba fin-nisa milli fl-irġiel.³²⁻³⁴
- L-eżerċizzju huwa fattur ta' protezzjoni aktar qawwi fin-nisa, imma n-nisa jagħmlu inqas eżerċizzju mill-irġiel.^{5,35}
- It-waqfien tat-titjip huwa aktar diffiċli fin-nisa milli fl-irġiel.⁷
- Nutriment tajjeb għas-saħħa huwa fattur qawwi u sottoutilizzat f'nisa u rġiel.^{5,21} L-irġiel ġeneralment jieħdu inqas nutriment tajjeb għas-saħħa min-nisa.³⁶
- It-terapija b'ormoni u modulatori silettivi tar-riċettur tal-estrogeni (SERMs – selective estrogen-receptor modulators) m'għandiex tintuża għall-prevenzjoni primarja u sekondarja ta' mard kardjovaskulari.²¹
- L-użu ta' rutina tal-aspirina f'nisa b'saħħithom li jkunu għandhom m'għalqux il-65 sena mhux rakkomandat biex jiġi evitat l-infarct mijokardjali.³⁷ Madanakollu, l-aspirina bħala prevenzjoni prinċipali għall-infarct mijokardjali huwa utli għall-irġiel.^{21,38}

- *Għarfien*
- *Eżerċizzju*
- *Titjip*
- *Nutriment*
- *Terapija ormonali u SERMs*
- *Aspirina*

Il-Ġeneru sesswali f'manifestazzjoni u dijanjosi klinika

- In-nisa b'iskemija u infarct mijokardjali jafu jipprezentaw varjetà akbar ta' sintomi mill-irġiel.²⁹
- L-ECG huwa normalment indikatur ta' iskemija mijokardjali. Madanakollu, in-nisa jesebixxu bidliet fl-ECG ħafna aktar ta' spiss mill-irġiel li jkunu kkawżati minn fatturi oħrajn li mhumiex ta' iskemija mijokardjali.^{39,40}
- In-nisa għandhom relattivament inqas tolleranza għall-eżerċizzju mill-irġiel u l-ECG tal-eżerċizzju huwa inqas sensitiv għal CAD.^{39,40}
- L-użu ta' Troponins sensitivi ħafna u punti ta' riferiment speċifiċi għall-ġeneru sesswali itejbu d-dijanjosi ta' infarct mijokardjali fin-nisa.⁴¹⁻⁴³
- L-angiografija koronarja għandha tintuża bħala l-ewwel pass biex tiġi ddijanjustikata l-iskemija mijokardjali f'nisa żgħira u ta' mezz'eta li għandhom ftit aktar fatturi ta' riskju għal CAD.⁴⁴ Tekniċi aktar ġodda ta' xbihat huma rakkomandati mil-Linji Gwida ta' ESC f'dawn il-pazjenti.^{39,40}
- Tekniċi ta' xbihat mhux radjuattivi għandhom ikunu ppreferuti f'nisa iżgħar li huma suspettati b'iskemija mijokardjali.^{39, 40, 45, 46}

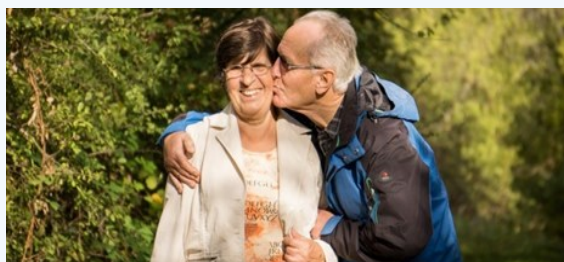
- *Sintomi speċifiċi għall-ġeneru sesswali*
- *Bidliet mhux speċifiċi fl-ECG fin-nisa*
- *Tolleranza inqas għall-eżerċizzju fin-nisa*
- *Angiografija koronarja mhux bħala l-ewwel test għal iskemija mijokardjali f'nisa ta' riskju baxx*
- *Dijanjosi ta' xbihat u mhux radjuattivi għal mard tal-arterja kardijaka f'nisa iżgħar*

Ġeneru sesswali, ġestjoni u riżultati

- In-nisa, b'mod partikolari nisa anzjani b'infart mijokardjali suspettat, jaslu aktar tard fit-taqsimiet tal-emerġenza tal-isptar mill-irġiel.²⁹
- Ir-rijabilitazzjoni kardjovaskulari wara infart mijokardjali ma tilhaqx in-nisa l-istess bħall-irġiel.⁴⁷
- It-trattament għal CAD għandu jingħata skont il-linji gwida attwali f'nisa u rġiel. In-nisa jieħdu l-istess benefiċċji minn kirurġija tal-bajpas u intervent koronarju perkutanju bħall-irġiel.³⁹
- In-nisa jkollhom aktar kumplikazzjonijiet u aktar uġiġħ residwali fis-sider wara l-interventi koronarji għal iskemija mijokardjali.^{48,49}
- In-nisa għandhom mortalità ogħla u saħħa aktar batuta marbuta mal-kwalità tal-ħajja wara kirurġija elettiva tal-bajpas tal-arterja koronarja.^{10, 50-52}

- Nisa b'infart mijokardjali li jaslu aktar tard minn irġiel fit-taqsimi tal-emerġenza
- Aċċess mhux ugwali għal rijabilitazzjoni kardijaka
- Aderazzjoni għal-linji gwida tal-ESC għal trattament tal-mard tal-arterja kardijaka fin-nisa u l-irġiel
- Differenzi fil-ġeneru sesswali wara interventi koronarji i kirurġija tal-bajpas
- Kwalità ta' ħajja aktar fqiraa u aktar kumplikazzjonijiet fin-nisa wara interventi koronarji

Konklużjoni

- **Il-mard tal-arterja koronarja jvarja b'mod sinjifikanti fin-nisa u rġiel Ewropej, fil-firxa ta' etajiet, prevenzjoni, manifestazzjoni klinika, fir-rispons għal terapiji u fir-riżultati.**
- **Kull meta tiġġestixxi nisa u rġiel b'fatturi ta' riskju jew mard tal-arterja koronarja, aħseb dwar id-differenzi fil-prevenzjoni, id-dijanjsi u t-terapija.**
- **Ħu l-fatturi ta' riskju konvenzjonali bis-serjetà f'nisa u rġiel. Funzjoni ormonali abnormali u stil ta' ħajja fqir jgħolli r-riskju fit-tnejn.**
- **Agħzel testijiet invażivi u mhux invażivi xierqa u adattati għar-riskju għal dijanjsi ta' mard tal-arterja koronarja f'nisa u rġiel.**
- **Agħzel farmaċewtiku xieraq u adattat għar-riskju u ġestjoni invażiva għal terapija tal-mard tal-arterja koronarja f'nisa u rġiel.**

© L-Unjoni Ewropea, 2017

Imsieħba tal-proġett GenCAD: Institute of Gender in Medicine, Berlin School of Public Health, Andalusian School of Public Health, European Public Health Association, Institute of Health and Wellbeing, Radboud University Medical Centre, European Association for Cardiovascular Prevention & Rehabilitation.

Pilot Projects hija inizjattiva "ta' natura sperimentali mfassla biex tipprova l-vijabbiltà ta' azzjoni u l-utilità tagħha" u tippermetti approprijazzjonijiet biex tkun tista' tid-dahħal fil-baġit tal-UE għal aktar minn sentejn finanzjarji konsekuttivi.

Għal kull riproduzzjoni ta' testi jew ritratti li mhux taħt © L-Unjoni Ewropea, għandu jinkiseb il-permess dirett mid-detenturi tad-dritt tal-awtur: Shutterstock de, iStock de.

L-informazzjoni u l-opinjoni jkollhom mogħtija f'din il-pubblikazzjoni huma dawk tal-awturi (il-konsorzju GenCAD) u mhux neċessarjament jirriflettu l-fehma uffiċjali tal-Kummissjoni Ewropea. Il-Kummissjoni ma tagħtiz garanzija dwar l-akkuratezza tal-informazzjoni inkluża f'din il-pubblikazzjoni. La l-Kummissjoni u lanqas kwalunkwe persuna li tagħxi f'isem il-Kummissjoni ma hija responsabbli mill-użu li jista' jsir mit-tagħrif li jinsab hawn.

Dan id-dokument ġie emendat f'konformità mar-rakkomandazzjonijiet tad-Direttorat Ġenerali għas-Saħħa u s-Sikurezza tal-Ikel.